

استاد مهریار چهره همیشه ماندگار

دکتر محمد سیاسی

شاعر و نویسنده

استاد مهریار تحصیلات مقدماتی خود را که شامل فراگیری زبان عربی، فقه و اصول و ادبیات می‌شد، در اصفهان به انجام رساند. معانی و بیان را در مدار علمی شهر فرا گرفت و سپس برای تکمیل تحصیلات و رسیدن به مقام اجتهاد راهی عراق شد. در آن زمان مخصوصاً شهر نجف مرکز علم و آگاهی دنیای تشیع بود. در آغاز از محضر عالمان نجف و بغداد بهره‌های وافر برد. پس از مدتی به اصفهان که بزرگ‌ترین حوزه‌های علمیه را داشت و پس از نجف مهم‌ترین پایگاه عالمان شیعه بود بازگشت. مکتب فقه و اصول و فلسفه و ادبیات اصفهان در آن دوران مورد توجه بود. او در کنار درس حوزوی به آموختن زبان‌های انگلیسی و فرانسه و علوم جدید می‌پردازد و پس از گرفتن دیپلم متوسطه به دانشسرای عالی تهران راه یافته و تحصیل ادبیات و فلسفه را نیز ادامه داد.

آنگاه در مدارس اصفهان مشغول تدریس شد و چون

استاد مهریار در سال ۱۲۹۷ هجری شمسی در خاندان علمای نجفی مسجدشاهی، زاده شد و از ابتدای زندگی با علم و دین و سیاست و تدریس و تحقیق ارتباط مستقیم داشت. خود چکیده محضر علم و ادب بود و در رشته‌های مختلف علوم متداول روز به مقامی والا رسید. پدرش مرحوم آیت‌الله حاج شیخ ابوالفضل نجفی پسر آیت‌الله حاج شیخ محمد علی مشهور به ثقة‌الاسلام و برادرزاده حاج شیخ محمدعلی (معروف به آقا نجفی) و مرحوم حاج آقا نورالله مسجد شاهی است.

همچنان که اجداد و پدرانش آقایان نجفی مسجدشاهی در جریان تحریم تنباکو در اصفهان پیشقدم بودند و در راندن محمدعلی شاه و مبارزه با استبداد راهنمای مردم اصفهان شدند، خود نیز در نهضت ملی شدن صنعت نفت و حمایت از دولت زنده یاد دکتر محمد مصدق فعال و از پیشروان فرهنگیان و معلمان اصفهان در تظاهرات بود.

●●● اجداد و

پدرانش آقایان

نجفی مسجدشاهی

در جریان تحریم

تنباکو در اصفهان

پیشقدم بودند و در

راندن محمدعلی شاه

و مبارزه با استبداد

راهنمای مردم اصفهان

شدند، خود نیز در

نهضت ملی شدن

صنعت نفت و حمایت

از دولت زنده یاد دکتر

محمد مصدق فعال و

از پیشروان فرهنگیان

و معلمان اصفهان در

تظاهرات بود ●●●

در آن ایام معلمان با سوادی که مدارک تحصیلی نیز داشته باشند در اصفهان کم بود. از استاد خواسته شد تا زبان‌های فرانسه، انگلیسی و ادبیات فارسی، تاریخ و جغرافیا و علوم تجربی را در مدارس متوسطه شهر تدریس نماید.

وی در سال ۱۳۱۹ با توجه به آشنایی کامل با علوم اسلامی و دانش‌های جدید به پژوهش می‌پردازد. کتاب‌هایی در تعلیم و تربیت و تاریخ و جغرافیا تألیف می‌نماید.

در سال ۱۳۲۰ شمسی به آمریکا می‌رود و در دانشگاه فلوریدا و شیکاگو در رشته تعلیم و تربیت و ادبیات انگلیسی به تحصیل می‌پردازد و پس از سال‌ها مطالعه و تحقیق به ایران باز می‌گردد و به ایراد سخنرانی‌ها و بحث‌هایی در خصوص پرورش کودک و تعلیم و تربیت می‌پردازد و شاید اولین کتاب‌هایی که در روان‌شناسی کودک به زبان فارسی انتشار یافته از ایشان باشد.

اصولاً استاد مهریار از دیر باز به روان‌شناسی و رشد کودک و راه استفاده از آن در تعلیم و تحصیل توجه خاص داشته و نمونه بارز آن در مقدمه کتاب «هلال ماه نو» ترجمه اشعار رابیندرانات تاگور (۱۹۴۱ - ۱۸۶۱) شاعر بلند آوازه هندی و برنده جایزه صلح نوبل که در زمان سلطنت رضاشاه پهلوی، به دعوت دولت ایران به این کشور مسافرت کرد، مشهود است. استاد می‌نویسد: «از هنگام طفلی وقتی اشک طفلان معصوم را که بر رخسار گلگون آنان چون دو جوی از مروارید غلطان، جاری می‌دیدم. خود نیز اشکم روان می‌شد چه آسان می‌شد مادری آگاه و دایه‌ای دلسوز بهانه طفل را با خردمندی بشکند و خاطر زود رنج و حساس او را با نوازشی گرم و بازیچه‌ای رنگارنگ آرام و سرگرم سازد. آزار کودکان سرتاسر اجتماع ما را فراگرفته است و در کوی و برزن و مدرسه رایج است. مادر، کودک را تا به حد مرگ می‌زند. پدر او را با دشنام و سخنان ناهنجار می‌آزارد. استاد دکان او را کتک می‌زند و به باد سرزنش و ناسزا می‌گیرد. راستی را بگویم در مدرسه نیز که باید او را بشناسند و با محبت بپذیرند و تعلیم دهند، کودک بیچاره با آزار و اذیت و سخت‌گیری و بی‌مهری مواجه است. تازه شاید در مدرسه در حال حاضر و وضع فعلی برای وی از اجتماع و خانه بهتر باشد.

... اساساً در میان همه گمراهی‌ها و تبه‌کاری‌ها و آلودگی‌هایی که در زمان حاضر گریبان‌گیر مردم

ماست، این خوی و خصلت کودک آزاری در همه طبقات مردم این سامان به سختی وجود دارد و از همین سر است که آزار و اذیت و ضرب و جرح و احياناً قتل این افراد معصوم را در خانه، دبستان، دبیرستان و دانشگاه و اجتماع، همه مجاز می‌شماریم و می‌پسندیم و صحه می‌گذاریم...» سپس ادامه می‌دهد: «این کتاب هلال ماه‌نو و این قطعات از شاعر نامدار هند برای درک همین معانی و دشواری‌ها به پارسی آمد و گمان می‌دارم در هندوستان نیز که امروز مشکلات و ناهمواری‌های بسیار را از پس نهاده و تند و چالاک راه پسندیده خود را به سرمنزل نیکی و هشیاری در پیش گرفته است حالتی همانند وضع ما نسبت به کودکان وجود داشته است.

این است که گوینده نامدار را دل به درد آمده و ناله سرداده است تا از یک سو برکنار از اصطلاحات دشوار علمی، کودک را با حالت خاص طبیعی او بشناساند و از سوی دیگر اذهان را متوجه وضع رقت بار وی کند و دل‌ها را به سوی او بکشاند.» سپس استاد اضافه می‌کند: «من خود به دشواری‌های ترجمه شعر آن هم از شاهکار گوینده‌ای مانند تاگور آگاهم و خوب می‌دانم ترجمه شعر به نثر تا چه اندازه ممکن است نامطلوب افتد و تواند باشد که خواننده پارسی را اصلاً خوش نیاید ولی سعی من بیشتر این بود که فکر، ناله و راهنمایی‌های گوینده حقیقت‌شناس را بیشتر از نظر معنی و حقایق دلکش آن به پارسی آورم. باشد که گوینده نامبرداری از ایران آن همه را به کسوت نظم فارسی در آورد و بدان وسیله در دل رجال صاحب‌دلان ایرانی مؤثر افتد، تا شود که این راه و رسم کودک آزاری از این ملک و دیار بر افتد...»

استاد مهریار در ترجمه اشعار تاگور به کاری دست می‌زند که تا کنون هیچ مترجمی در زبان فارسی جرأت اقدام به آن را نداشته و آن اینست که در یک صفحه متن انگلیسی اشعار و در صفحه مقابل آن متن ترجمه فارسی آن را به چاپ رسانده و کار مقایسه و نقد و بررسی متن انگلیسی اشعار و ترجمه فارسی آن را بر خوانندگان آسان کرده است و این جز از نویسنده‌ای توانا و مترجمی متبحر و مسلط به هر دو زبان فارسی و انگلیسی چون استاد بزرگ محمد مهریار، با نثری شیوا که خاص خود استاد و بسیار شبیه به شیوه نثر تاریخ بیهقی است، ساخته نیست. برای نمونه یکی از ترجمه‌های این کتاب را با عنوان پایان The end انتخاب کرده‌ام:

استاد ●●●

مهریار در سال

۱۳۳۶ هم‌زمان با

تأسیس دانشگاه

اصفهان به

دانشکده پزشکی

منتقل شد و

ریاست کتابخانه

آن دانشکده را

بر عهده داشت و

برای راه‌اندازی آن

اقدامات وسیعی

انجام داد ●●●

داشتند دانشجویان و دانش‌پژوهان از وجود استاد نهایت بهره را می‌بردند و پس از بازنشستگی نیز به پژوهش و نگارش در منزل می‌پرداخت.

آثاری که تا کنون از ایشان به چاپ رسیده به قرار زیر است:

- چشم انداز تاریخ سیاسی ایران، چاپ اصفهان.

- اصفهان از قدیم‌ترین عهود تاریخی تا عهد سلجوقی، چاپ اصفهان.

- رشد و نمو کودک و راه استفاده از آن در تعلیم و تحصیل، چاپ اصفهان.

- قلمرو ایران در گذشته و حال (ترجمه‌ای از نسخه خطی مدرسه السنه شریفه لندن).

- تاریخ ادبیات ایران قبل از اسلام، جلد اول، چاپ اصفهان.

- تأثیر و نفوذ اعراب در ایران، چاپ اصفهان.

- هلال ماه نو، ترجمه‌ای از اشعار تاگور، چاپ اصفهان ۱۳۴۱ و تجدید چاپ در سال ۱۳۸۰.

- شاه دز کجاست؟ چاپ اصفهان، ۱۳۴۳ و تجدید چاپ در ۱۳۷۱ (در مجموعه کتاب‌های کنگره بزرگداشت اصفهان).

- ترجمه سفرنامه سانسون (وضع کشور ایران در عهد شاه سلیمان صفوی)، در مجموعه کنگره بزرگداشت اصفهان در سال ۱۳۷۷.

- سقوط اصفهان (گزارش‌های گیلانمنز درباره هجوم افغانان و سقوط اصفهان)، ۱۳۴۴ و ۱۳۷۱ در مجموعه انتشارات کنگره بزرگداشت اصفهان.

- کتاب فرهنگ جامع نام‌ها و آبادی‌های کهن اصفهان در سه جلد، با مقدمه آقای دکتر فضل الله صلواتی.

- کتاب فرهنگ و نام شهرها و برخی آبادی‌ها کهن ایران، انتشارات رنگینه ۱۳۸۹.

علاوه بر کتاب‌هایی که از استاد محمد مهریار منتشر شده، مقالات بسیاری مخصوصاً در اصفهان‌شناسی و آشنایی با تاریخ و جغرافیای این شهر در مجلات مشهور و معتبر کشور و نیز سخنرانی‌ها و مصاحبه‌هایی در دست است که امید است مجموعه آن‌ها گردآوری شده و انتشار یابد.

«اینک وقت رفتن است. مادرا! من می‌روم. وقتی در تاریکی رنگ پریده پگاه تنهایی، تو به جستجوی کودک خود در بستر، دست می‌گشایی، می‌گویم: کودک، اینجا نیست، مادر من می‌روم.

نسیم لطیفی در هوا خواهیم شد و اندامت را نوازش خواهیم کرد، هنگامی که به آب تنی می‌پردازم موج ملایمی بر روی آب خواهیم شد و بر تو بوسه‌ها خواهیم زد. شب‌هایی که باد می‌وزد و قطرات باران بر روی برگ‌ها به صدا در می‌آید، صدای مرا در بستر خواهی شنید و برق خنده‌ام با روشنایی آذرخش از پنجره گشوده اطاق به درون خواهد آمد.

اگر در بستر، تا دیرگاه شب به اندیشه کودکت بیدار بمانی من از اختران آسمان برایت آواز خواهم خواند: بخواب مادر، بخواب!»

یکی دیگر از ویژگی‌های استاد مهریار، گذشته از عشق به ایران و افتخار به میراث نیاکان باستان این مرز و بوم، علاقه خاص وی به زادگاه تاریخی و زیبای خویش اصفهان است و در زمان ما هر جا نامی از اصفهان و اصفهان‌شناسی برده می‌شود، نام استاد مهریار نیز می‌درخشد.

استاد مهریار در سال ۱۳۳۶ هم‌زمان با تأسیس دانشگاه اصفهان به دانشکده پزشکی منتقل شد و ریاست کتابخانه آن دانشکده را بر عهده داشت و برای راه‌اندازی آن اقدامات وسیعی انجام داد. در سال ۱۳۳۷ با تأسیس دانشکده ادبیات به دعوت مرحوم دکتر فاروقی به آن دانشکده رفته و معاونت آن دانشکده را پذیرفت و به تدریس تاریخ ادبیات فارسی و تاریخ تطور زبان فارسی از قبل از اسلام و تدریس متون فلسفی به زبان انگلیسی پرداخت. استاد علاوه بر زبان عربی و انگلیسی به زبان فرانسه نیز تسلط کامل داشت و کتاب *آنا باز اثر سن ژون پرس شاعر فرانسوی را*، به اتفاق آقایان امامی و محمود نیکبخت، پس از ترجمه متن پیچیده و مشکل آن از زبان فرانسه و مقابله با متن ترجمه انگلیسی، در سال ۱۳۸۰ منتشر کرد.

تا آن هنگام که در دانشکده ادبیات حضور فعال

منابع

- فرهنگ جامع اصفهان، جلد اول، محمد مهریار با مقدمه دکتر فضل الله صلواتی، اصفهان: ۱۳۸۲، چاپ اول.
- هلال ماه نو، اشعار تاگور، ترجمه محمد مهریار، ناشر کتابفروشی شهریار، چاپ اول، اصفهان: ۱۳۴۱.
- فرهنگ معین، جلد ششم.
- مصاحبه با آقای مصطفی امامی، شاعر و پژوهشگر.